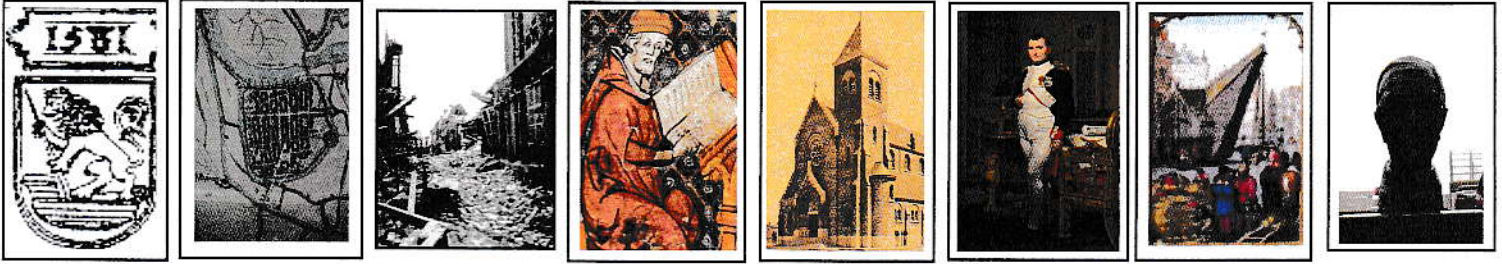

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 8 - nr. 2 - maart 2016

Editoriaal

Dit is ons eerste nummer dat digitaal verspreid wordt, via www.nieuwpoort.be, binnen de rubriek cultuur, patrimonium, archief, archiefkrant.

We zetten de achtste jaargang verder met een procesgang uit 1418 in verband met conflicten tussen Nieuwpoortse en Engelse schepen. De hoogste overheid had daarmee te maken, het was een internationale kwestie.

Juist honderd jaar geleden bracht onderpastoor Dewulf een bezoek aan de Nieuwpoortse ruïnes. Zijn verslag verscheen in een oorlogskrant. Intussen leefde een groot deel van Klein-Nieuwpoort in Koksijde, zoals de andere onderpastoor Vandeputte getuigde.

Het was Alva die verplichtte dat jonge kinderen onderwijs moesten volgen. Er was toen reeds een select latijns onderricht in Nieuwpoort, dat zijn sporen heeft nagelaten tot op onze dagen.

De eerste schokken van Wereldoorlog II werden meteen gevoeld in Nieuwpoort, in de vroege ochtend van 10 mei 1940. Toen het Belgisch leger capituleerde op 28 mei begon eerst het grote oorlogsgeweld te Nieuwpoort.

Wat voor een veelheid van goederen kwamen allemaal in de haven van Nieuwpoort toe in 1561? Voor elk was er een speciale tarief.

Een Nieuwpoortse schipper zat klaar op expeditie naar Haïti ... om de politiek van Napoleon te dienen.

G. Demerre

Geschiedenis

PROCES IN 1418

Uit Engelse documenten van Newcastle-upon-Tyne blijkt dat er een handelstrafiek naar Oostende, Raversijde, Lombardsijde en Nieuwpoort bestond.

Vanuit Vlaanderen kwamen goederen als bakstenen (wall tiles), bier, hoppe, linnen, meubels, ceramiek, manden en zelfs stoffen hoeden. Daar was natuurlijk ook vis bij : gezouten haring, kabeljauw, paling en schelvis. Met hun retourvracht hadden ze Engelse stoffen mee, wol en speciaal vanuit Newcastle : kolen.

Boeiend daarbij is dat de Engelse regering in de periode 1442 tot 1444 zomaar 130 'vergunningen' heeft uitgereikt voor veilige overvaart (safe conducts) waarbij er 31 bestemd waren voor Nieuwpoortse vaartuigen. Op zo'n Nieuwpoortse boot zaten gemiddeld 13 man. Men heeft twee Vlaamse piratenschepen opgetekend in die periode, door de Engelsen gepiraaid.

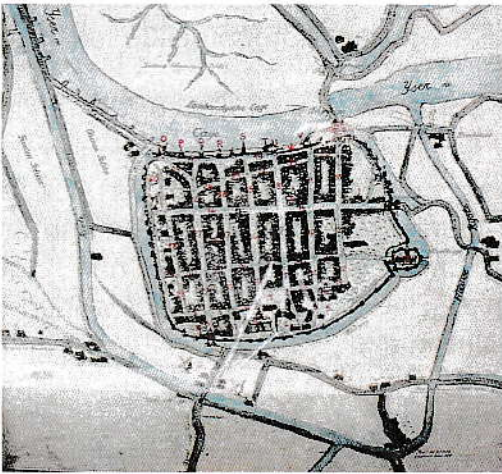
Anderzijds zijn door de Engelse historici twee periodes benoemd als "the Pirat wars" nl. 1402-05 en 1412-16.

Het is niet altijd zo geweest, want bij het aantreden van koning Henry IV in 1399 scandeerde men dat Engeland nu met iedereen in oorlog zou treden "except with the Flemings" !!

Vanuit Nieuwpoort opereerden o.m. twee professionelen : Coppin Rymer (Jacob Reymaer) en Meeus de Crooc (Bartholomeus de Croc) die in 1404 alleen al, niet minder dan 11 Engelse schepen uit Scarborough hadden 'genomen'.

Een van die items is genoteerd op 1 augustus 1403, waarbij ze "cog ship" met pelgrims op terugtocht van het schrijn van "Drie Koningen" in de Keulen o.m. met "some wealthy demoiselles" aan boord, met een entourage van "servants and chaplain". Als gijzelaars werden die in Nieuwpoort binnengebracht. Er was ook een kok bij, een page en een keukenknecht.

Een opvallend figuur in dat gezelschap was Mary Stales, die duidelijk indruk maakte op de mensen te Nieuwpoort. Ze zat helemaal niet in de gevangenis, maar logeerde in het beste hotel van de stad van Olivier Snelling ... trok ter kerke, pronkte met haar juwelen en klaagde voortdurend over diefstal door een van haar gijzelnemers. Het moet een opluchting zijn geweest, toen ze op bevel van de hertog [Jan zonder Vrees] met escorte na 9 weken werd geleid naar het (toen) Engelse Calais. Dat was niet het einde van het verhaal, want een tijd na het proces in 1418 zou zij Meeus de Crooc bij zijn gevangenneming zware schadevergoeding doen betalen.

Deventerkaart 1560?

Een ander feit bleek ook uit de procesdocumenten nl. hoe in het zicht van de stadsmuren van Nieuwpoort deze keer Schotse piraten - vijanden van Engeland - in 1415 vier schepen uit Sluis met Engelse goederen beladen lieten vastlopen op het strand. De bemanning verliet in sloepen hun schepen ... en niemand vanuit Nieuwpoort stak een vinger uit. De Engelsen verdachten de Vlamingen onder een hoedje te spelen met de (Schotse) piraten ... wat getuigen in alle toonaarden ontkenden. Het gevolg was dat de Engelsen de wijntrafiek uit La Rochelle aanvielen, waarbij de Vlamingen "fort esmeu et tres mal content" waren!

Het ging ook wel eens andersom. Michael Willaerde uit Nieuwpoort, werd in 1412 door Engelse piraten gevangen en naar Ipswich geleid en in 1413 was hij (blijkbaar vrijgekocht) samen met Clays Mynster

van Walraversijde zes Scarborough schepen en een Hollandse kogge aan het plunderen. Maar in 1415 werd hij in het zicht van zijn thuishaven door Engelsen gepraaid, met een schip vol hout geladen en in Winchelsea binnen gebracht ... "without hope of deliverance".

Twee officiële trokken in 1418 met 46 Engelse klachten eerst naar Nieuwpoort, dan naar Lombardsijde, Oostende en Raversijde om 56 gezwoeren getuigenissen af te nemen. Behalve bij de rechtstreeks beschuldigten leken de getuigenissen meesterwerken van onduidelijkheid, gewoon obstructie en flagrante leugens ! De meeste getuigen wisten helemaal van niets en anderen hielden vol dat sommige beschuldigten, tenzij ze veilig dood waren, nooit hadden bestaan ...

Jehan Dobbels, burger uit Oostende en handelaar in haring en vis, verklaarde onomwonden, dat hij niet kon geloven dat de laatste twintig jaar een deel van de visimport in heel Vlaanderen zou kunnen gestolen zijn van de Engelsen ...

(Degryse 1983 ; dr. Ch. Kightly 2011)

AANKLACHTEN

waar Nieuwpoortnaars bij betrokken waren

Hier volgen ze genummerd zoals bij de aanklacht.

1. Op 5 October 1403 praaide een corver van Neuport (Nieuwpoort) met Coppin Suthelin (Jacob Zoudelin) als schipper op een schip van Jehan Appelmans uit Sandwich. Zes man werden "de voeten gespoeld", uitgenomen de eigenaar Jehan Appelmans.

Schade-eis : 14 schapen plus materiaal en geld, samen waarde 178 nobles.

2. Op dezelfde dag door dezelfde Coppin : schip van Nicolas zoon van Nicolas met 8 man, waarvan 6 in zee werden gegooid en twee "bij genade Gods" op het schip gelaten.

Schade-eis : 18 schapen plus materiaal en geld voor een waarde van 236 nobles.

3. Hetzelfde jaar namen Nieuwpoortenaars de lading van 163 wage * van halve kazen behorend aan Adam Brom en Jehan Trigg, handelaars uit Londen [een wage kaas was 60 kg].

Waarde zonder de schade en de onkosten : 81 £ 15 s.

4. Op 1 augustus 1403 gijzelden Berthelmy (Meus, Meeus) de Croke, Jacob (Coppin) Rymer, Jehan Inghelraven en Nicholas Coppin van Lombardsijde

: Marie Stales, Katherine de Payle, Agnes Chamblem, Jehan Southem kapelaan, Jehan May, Filliane Massy en Henry Massy. Ze stalen hun goederen voor de som van £ 96-16-3 [het waren bedevaartgangers vanuit Keulen].

5. Op 24 mei 1404, dezelfde Berthelmy de Croke en Jacob Rymer namen het schip "Katherine of Scarborough" met schipper Robert Haunde, waarvan de eigenaar een William Alnethe was. De goederen hadden een waarde van 420 nobles en een borgsom van 200 nobles werd geëist voor 22 man van de bemanning, dat gaf een totaal van 620 nobles.

6. Dezelfde dag namen dezelfde Berthelmy en Rymer op zee "*Le Rudeschipe of Scarborough*" van William Sage en schipper William Mason.

Schade-eis : goederen voor een waarde van 180 nobles.

7. Op 25 mei 1404 (Drievuldigheidszondag) nam hetzelfde tweetal het schip van Thomas Peek, waarbij 13 man "*hun voeten gespoeld*" werden, dus verdronken.

Schade-eis: schip en cargo 240 nobles.

8. Hetzelfde jaar nam Adrian Harinc en zijn mannen schipper Robert Hyndene en een minderbroeder als gijzelaar tegen een bedrag van 900 nobles.

9. Op 21 augustus 1404 nam het duo Coppin en Meus het schip "*Clement of Scarborough*" van William Alnethe en schipper William Chapmane.

Schade-eis: de goederen hadden de waarde van 180 nobles en de borg voor 13 opvarenden bedroeg 150 nobles : samen 330 nobles.

10. Op dezelfde dag nam dezelfde Meus het schip "*Pietre of Scarborough*" van Jehan Egtone en schipper Martin Gilson.

Schade-eis: de goederen hadden de waarde van 200 nobles en voor de 19 opvarenden eisten ze een som van 200 nobles : samen 400 nobles.

11. Op 11 september 1404 nam Coppin en zijn mannen het schip van Jehan Godeshelpe uit Scarborough, genoemd "*Roedsbote*" beladen met zout en levensmiddelen. Schipper William Aybelle en 8 manschappen werden verdronken.

Schade-eis : waarde van de goederen 120 nobles.

12. Op dezelfde dag namen Coppin en Meeus het schip "*Katherine*" van Jehan Melster uit Scarborough. Voor hem als schipper en zijn bemanning werd een losprijs gevraagd van 200 nobles.

13. Op 7 oktober 1404 namen Hayn (Hein ?) More van Raversijde en Hayn Coppin het schip "*Godisgrace of Whitby*" beladen met ijzer en andere goederen van eigenaar Jekan Leget.

Schade-eis: de waarde was 420 nobles.

14. Op 10 april werd Jehan Somerey, handelaar uit Londen, aan de kust gepraaid door Jehan Halling en binnengebracht in Nieuwpoort.

Schade-eis: de losprijs die voor hem werd gevraagd in de gevangenis van Nieuwpoort bedroeg 150 escus zonder de andere kosten. [1 ecu = 25 sol Tournois of 20 s Parisis, wat nu 70 euro koopwaarde zou zijn]

15. In april 1404 namen Jehan Halling en Jehan Adam uit Nieuwpoort Gamelin Coppelif en 4 balen wol op het schip van Tidman Huuchsomme.

Schade-eis : de waarde van de wol was 88 £ en voor Gamelin vroeg men 4 £ : samen 93 £.

16. Op 5 september 1404 nam Meeus Scrope (Bartholomeus de Croke ?) uit Nieuwpoort William Gothome van Hornsea en 7 man voor een losprijs van 100 nobles.

Schade-eis: de goederen van het schip hadden de waarde van 200 nobles : samen 300 nobles.

17. Op dezelfde datum nam Jacob Reymer en Jacob Weet uit Nieuwpoort William van Hornsea en 10 man voor een losprijs van 180 nobles.

Schade-eis: de lading van het schip had een waarde van 300 nobles : samen 480 nobles.

18. Op 23 april 1404, St.-Jorisdag, namen Coppin, Meeuws en Hannequin Coppin het schip "*Michiel*" met kolen aan boord, eigendom van Thomas Peek en Jehan Mosdale.

Schade-eis: de goederen hadden een waarde van 400 nobles.

19. Op 25 mei 1404 namen dezelfde Coppin en Meeuws het schip "*Saint Marie of Scarborough*" met schipper Jehan Tailleux. Aan boord waren nog Jehan Barker van Scarborough en Laurens Turbery van Kingston-upon-Hull.

Schade-eis: het schip was geladen met vis en andere goederen voor een waarde van 320 nobles.

22. In 1413 nam Hannequin (Jannekin) Coppin van Nieuwpoort een hoeveelheid '*wagenschot*' [Baltisch hout voor de bouw] eigendom van Henry Pristone, handelaar uit Londen voor een waarde van £ 7-18-9.

23. Op 24 april 1413 nam Jacob Bores (Bourse) van Nieuwpoort een schip van William Hudsons eigendom van William Glatton uit Boston (Engeland) beladen met wapens, bogen, zwaarden, bundels pijlen, hakmessen, linnen, stoffen, 'chapperons' (hoofddekseis uit stof gemaakt), levensmiddelen... voor een waarde van £ 22.

24. Op 2 mei 1413 namen Jacob Bourse en Michiel Willaert uit Nieuwpoort een cogge-schip van schipper Jehan Diericson met 1600 gezouten vissen, eigendom van Jehan Hille, handelaar uit Londen voor een waarde van 165 marks . [1 mark was 2/3 £].

25. In juli 1413 namen Joris Bores en zijn mannen van Nieuwpoort vier schepen van schippers Wouter Adriansson, Jehan Diedricxson, Hannekin Diedricxson en Willy Dode allen uit Holland met 3400 gezouten vissen aan boord voor rekening van Richard Ilkington handelaar uit Londen voor een waarde van £ 170.

26. Op 23 juli van hetzelfde jaar namen Gerard Cousin en Clais Ghedde van Nieuwpoort een lodeschip (type klein schip) van eigenaars Philippe Lende en Jehan Julle uit Salthouse met 6000 gezouten vissen voor een waarde van £ 200.

27. In juli van 1413 namen George Borys en Jacop Borys van Nieuwpoort zo'n 2600 gezouten vissen op 2 schepen van schippers Jehan Diedricxson van Texel en Barck Diedricxson van Petten in Holland voor rekening van Richard Esgaston, William Flete en Thoms Badly, vishandelaars van Londen voor een waarde van £ 130.

De inquisitie (ondervraging) werd uitgevoerd in opdracht van de toenmalige regent Filips, de latere Filips de Goede(1396-1467) door Jehan le Keythulle raadsman van de hertog en Roland du Bois secretaris voor Vlaanderen.

[Het is duidelijk dat 'inquisitie' hier niet de beladen betekenis had, wat ze 150 jaar later zou krijgen in zgn. godsdienstzaken !!]

1 Engelse £ toen, zou nu 1102 \$ zijn geweest of 850 euro koopwaarde nu.

1 noble in 1415 was £ 0-6-8 of 7,8 gram goud / aan huidige goudprijs 180 euro !

1 noble zou nu 283 euro koopwaarde hebben gehad.

GETUIGEN in Nieuwpoort : 8 maart 1418

Pietre Baerd (Bart) 63 jaar, klerk van de vierschaar.

Hij herinnerde zich de periode rond Pasen in 1403, toen er een oorlog was tussen Vlaanderen en Engeland rond het overlijden van de graaf [Filips de Schone]. Hij herinnerde zich de raids van de Engelsen op Sluis. Hij wist wel iets over item nr. 18.

Jehan Ghaelbert 51 jaar, schepen. Hij had een goede herinnering aan de aanwezigheid van Marie Stales [nr. 4] e.a. die op bevel van de hertog met escorte naar Calais zijn gebracht. Hij nam zelf deel aan die escorte als sergeant. Hij wist nog dat een van de gijzelnemers, Jehan Inghelrave, kort daarop op zee werd omgebracht samen met 23 anderen... Over item nr. 18 kon hij ook iets herinneren.

Clement de la Dique 37 jaar, ook schepen en tesorier. Hij kon zich ook nog goed herinneren wat Gaelbart had getuigd. Hij herinnerde zich nog goed de items nrs. 18 en 26.

Jacques de Bremen 39 jaar, raadsman en tesorier. Hij herinnerde zich de items nrs. 23 en 27.

Claeys de Minster [de Mystere ? *] 56 jaar, handelaar. Hij wist een en ander van het item nr. 4. Hij werd zelf menig keer vernoemd, maar kon zich de toedracht niet meer herinneren (sic).

Jehan Adam 60 jaar, schepen. Hij kende de personen van item nr. 26 niet.

Jacques Hallinc 42 jaar, zeeman, kon zich goed herinneren dat de vrouwen logeerden bij Olivier Snelle item nr. 4.

Jacques zoon van Boudin Gilles 49 jaar. Hij kende de personen van item nr. 26 niet.

Waulter le Brauwere 61 jaar, schepen. Hij kon zich zaken herinneren van items nrs. 14, 15, en 17.

Gerard Rosin 78 jaar, schepen. Hij kon zich niets meer nauwkeurig herinneren...

Joos Brunel [Bruneel?] 32 jaar, zeeman. Hij herinnerde zich feit nr. 4, maar kende de beschuldigten van nr. 26 niet.

Jehan de Baermakere 40 jaar, zeeman. Vertelde hetzelfde als Joos Brunel.

Michiel Bruneel 32 jaar, zeeman. Sprak zoals de vorige getuige.

Clays Soudelin 68 jaar. Zei hetzelfde als vorige getuigen.

Clays Bruneel 38 jaar herhaalde hetzelfde.

Clays de Dromere* 55 jaar, handelaar. Hij herinnerde zich zeer goed item nr. 4. Kon niet veel toevoegen over nrs. 14, 15, 16. Herinnerde zich item nr. 18.

Jacques Boudinssone Jansson 39 jaar. Hij kende de personen van item nr. 17 niet, maar wél die van nr. 22.

Christian Clement 50 jaar, handelaar. Hij herinnerde zich goed item nr. 4.

Olivier Snelle 52 jaar, zeeman en hotelier. Hij wist alles van item nr. 14. Er waren dames aan boord waaronder twee Engelse, een Kerstine uit Vlaanderen en een uit Alemagne. Marie Stales bleek wel voor 100 nobles juwelen bestolen. Er waren ook twee paarden aan boord.

Jehan Veyse 46 jaar. Hij was van Veurne, maar woonde in Nieuwpoort.

Jacques Zoudelin 52 jaar. Hij wist iets over item nr. 1 en 4. Kende de personen van item nr. 26 niet.

Clays de Baermakere 46 jaar. Hij herinnerde zich duidelijk de personen betrokken bij item nr. 4 maar kenden de personen van item nr. 25 niet.

*Er was een grafschrift van Nicolais de Mystere uit 1510, schepen en tesorier, misschien wel een kleinzoon van !?

Het oudst teruggevonden grafschrift in de kerk te Nieuwpoort was van Clays de Dromere (°1363 ?) en zijn vrouw Cathelyne uit 1419 !

(E. Vlietinck 1889, M.L.Gilliodts-Van Severen 1896, dr. Ch. Kightly 2009)

red. G. Demerre

Wereldoorlog 1

KRONIJCKE VAN NIEUWPOORT

“De Stem uit België” Maart 31, 1916

A.D.W. [= Achiel Dewulf, onderpastoor uit Nieuwpoort]

Het oude-Nieuwpoort.

Op een stillen morgen trokken wij dus de vuurlijn op. Akelig is het altijd 's nachts te voet te reizen maar vooral nu, wanneer men gestadig aan in de duisternis een verblindend licht ziet doorbreken of

plotseling in de klaarte komt van een zoeklicht. Het pijnlijkst wordt men getroffen, bij het ontmoeten van een groep soldaten, en dat gebeurt bijna elk half uur, die van de schietgrachten terugkomen. Ze zoeken meestal de zijpaden – om de steenweg vrij te laten voor karren en autobussen die met bevoorradings naar de vuurlijn rijden – en vorderen langzaam hunnen weg zonder een woord te spreken ... Coxyde is ongedeerd maar zodra men begint Oostduinkerke te naderen ziet men hier en daar stukgeschoten huizen, in den kom van het dorp zijn er nog al veel die beschadigd werden, maar de bevolking bleef er altijd, behalve enkele uitzonderingen daarmede bleef hetgene door de Duitsche houwitsers niet vernield werd verre weg het meeste ongeschonden...

Eerst wanneer men over de Groenendijk is aan de steenbakkerij Florizoone [nu Steenbakkerijstraat] is men volop in de verwoesting. Van daar voort geen burger meer die er verblijft en dus ook niet meer dan niet verwoest werd, er staat mij dunkt geen enkel huis meer dat niet geheel of ten deele werd plat geschoten tot bij Nieuwpoort langs den steenweg... [= Nieuwpoortse steenweg]

Eindelijk komen wij aan den “Stuiver”, de schildwacht staat midden de baan.

“Halte là,” roept hij, we houden gedwee stil.

“Un homme en avant.” Een man gaat vooruit en overhandigt de papieren, allen moeten bij den sergeant die in 't huis daarnevens of liever in het stuk van 't huis dat recht bleef – aan 't dommelen is. Grimmig komt hij voor en na onze papieren onderzocht te hebben geeft hij ons twee mannen met last ons niet te verlaten en niet te dulden dat een onzer zich verwijdere. We zijn dus op weg, Nieuwpoort binnen ...

Links ligt het koerseplein met het station [= Astrid- & Parklaan] een wijde, open vlakte die onmetelijk ver schijnt uit te strekken en slechts begrensd door “la grande dune” zoals ze de hoge hillen van Lombaertzijde sedert 't begin van den oorlog hier noemen ...

Rechts het buitenhuis Van Iseghem: langentijd stond het uiterlijk ongedeerd maar nu draagt het aan den Noord en Oostkant en boven aan het dak

gapende wonden zoodat men er ook op rekenen mag niets meer gaaf te vinden langs binnen, de muren op hunne grondvesten geschokt en in hun midden gescheurd. [= Het Lindenhof res.]

En dan het gasfabriek[= d'Arke] : een staal van wilde verwoestijn en vernieling, ijzer en steenen en kolen en cokes en wat weet ik al dooreen: die prachtige, grootsche inrichting gansch en geheel ten gronde gedoemd ... Het wachthuis langs den spoorweg gansch vernield, Le jardin Botanique aan stukken, het huis van G. Declerck uitgebrand; in de Duinkerkschestraat van de nieuwe huizen aan de linkerkant zijn de huizen Jaak Cis, Fremault, Allaëys gansch en heel verdwenen ... aan de rechterkant zijn om zo te zeggen alle huizen aan stukken geschoten. De Kokstraat lijkt nogal goed bewaard, bij het voorbijgaan zou men zeggen dat vele huizen nog volhouden en wederstaan hebben: enkele zijn plat als het huis J. Deconinck, Cesar Loones ; maar bij nader beschouwen zijn ook de huizen die het best schijnen erg gehavend, b.v. het huis Perlau (van de gansche doening blijft maar het woonhuis alleen recht) lijkt een der beste te zijn van gansch de stad [= was HQ van Franse generaal d'Oisel]. Hetzelfde geldt voor het huis Ghewy, Maertens, bestuurder der middelbare jongensschool. Het kan nu echter niet om zoo de gansche stad stad door te wandelen ... we zullen over het meeste over heen stappen en blijven bij de voornaamste, de openbare gebouwen ...

De voorgevel van de armenschool [= westhoek Kaai- & Langestraat] is om zo te zeggen ongeschonden, het torentje is verdwenen, maar een groot deel van de gebouwen is deerlijk verwoest. Bij mijn bezoek haalde ik daar nog 65 sargien, verschillende stukken goed en wat zilverwerk uit. Of de Fransche soldaten vergaapt stonden te zien bij dit zicht.

Het Espérance Hotel [= Muziekschool] is ook min of meer behouden, ten minste het onderdeel, jammer het ware toch moest dit juweeltje van eenvoudige lieve kunst verdwijnen, met zijn sobere zuivere lijn. 't Duinenhuis [= Oostendestraat] is uitgebrand zooals ge wel zult weten met de ganschen blok tot aan en met het huis Verstraete-Ellebout, maar de voorgevel staat nog recht.

Van het stadhuis [= Vrederegerecht] staat de voorkant staat de voorkant ook nog, maar het gebouw heeft veel geleden ... De post [= daar juist tegenover] is zoo goed als geheel te niet gebracht. Het hospitaal met St. Jobskapel [= westhoek Recolletten & Langestraat] is ook plat en dan het deel tusschen Markt- en Recollettenstraat is bijna heel en gansch verdwenen. Van het klooster der Arme Klaren is ook geen enkel dele meer ongeschonden ... De Marktstraat heeft met de Schip-

straat en Markt wellicht het meest geleden; sommige gebouwen zijn teenemaal verdwenen, b.v. Huis Mr. Kempynck, Fl. Duma, Gendarmerie [= vm. postgebouw], huis H. Deseck, vele anderen zijn deerlijk verminkt ...

Stadhuis

Op de Markt ... staart men op een onvergetelijk verwoestingstaferaal: nagenoeg alle is plat geschoten ... Van de huizen voor de kerk [= nu stadhuis] blijft niets meer over; de hallen zijn nog eenigszins recht maar de gaten in dak en muren zijn bijna ontelbaar ...

Het college dan ! De voorgevel zoo lief in zijn maagdelijke blankheid [= net nieuw sinds 1911!] met het frisse groen er door geweven stond nog in meerderheid recht... maar eilaas. Reeds door de groote ingangspoort kan men eenigszins de vernieling waarnemen ...

En dan de kerk ! Ik mag er niet aan denken; als mijn verbeelding een paar jaren teruggaat en al die schoonheden die daar te bewonderen waren terugtovert voor mijn geest en dat mijn oog gaat staren op dien hoop steenen met hier en daar een brok muur of pijler, mijn gemoed komt vol.

't Gebeurt nog dat er iets aan de vernieling ontsnapt. Op eersten December 1915 heb ik te Nieuwpoort nog, hoe kan het , nog wijn ontdekt. Geen schat, geloof mij vrij, maar toch nog enkele flesschen; de eenige ervan waren door ingevallen steenen aan stukken gemaakt. De EE. Zusters uit 't Hospitaal [= Langestraat] hadden een kast onder den trap, die naar boven leidde wat stoffen, wolen dekens, enz ...verborgen ... ge kunt denken hoe ze stonden te gapen (want die mannen zijn altijd op toer) als ze die flesschen zagen. Ze konden hunne oogen niet gelooven en gingen druipeuzend henen...

Zoo kregen wij toch te 10 uur iets te drinken en wanneer wij te 13.40 u. aan de Labeurhoek aankwamen in het eerst bewoond huis konden wij met de boterhammen die wij te nutten krijgen een glas wijn drinken.

Mijn brief is sedert vier weken begonnen [= begin maart 1916] en nu eindig ik toch met Asschen-

woensdag en wensch u veel geluk en zegen in uw werk ...

NIEUW-NIEUWPOORT

Coxyde-Baden

Terecht wijst burgemeester Marc Vandebussche er in zijn recent boek *"Leven en dood in Koksijde en Veurne-Ambacht tijdens WO I"* op, hoe een groot deel van de Nieuwpoortse bevolking (2000 ?) tijdens de oorlog een ruime periode geresideerd heeft in Koksijde-Bad.

Wij citeren uit *"De Stem uit België"* van 31 maart 1916, Russell Square WC, Londen.

A. V. d. P. [= onderpastoor Achiel Vandeputte uit Nieuwpoort]

Ik denk dat het wel eenig belang kan inboezemen aan de menigvuldige Nieuwpoortenaars die in England verblijven, en die ongetwijfeld regelmatige lezers zijn van de *"Stem uit België"*. Zoals u merken zult verblijven het grootste gedeelte der gebleven Nieuwpoortenaars, op De Panne en op Coxyde-Baden.

Ook is het op deze laatste plaats, dat ons nieuwe Nieuwpoort, volgens zijne geestelijke en wereldlijke belangen, tijdelijk is ingericht. We hebben hier ons stadhuis, onze kerk, onze school. Ons stadhuis verricht degelijk werk, onze kerk insgelijks, onze school nog meer. Onze kerk heeft den Zondag vier missen, in de week twee. Daar wordt gepredikt, biecht gehoord, de H. Communie uitgedeeld. Zelfs werd er reeds een huwelijk ingezegend. Het is slechts doopen en begraven die wij hier niet doen. Bovendien hebben wij onlangs de toelating bekomen om in onze kathedraal (sic) eenen jaarlijkse biddag te houden, welke dit jaar op vastenavond (herinnering aan het veertig uren-gebed in 't oude Nieuwpoort) zal plaats hebben ...

Onze school werd bijgewoond, tijdens haren hoogsten bloei, door meer dan 250 leerlingen, waaronder knechtjes en meisjes. De leermeesters voor de knechtjes zijn : Mr. Vandewalle, Mr. Gilles, Mr. Pec-

ceu. De onderwijzeressen voor de meisjes zijn : Zusters Agnes, Zuster Elisabeth, Zuster Bonaventura en Zusters Imelda. De twee onderpastoors van 't oude Nieuwpoort geven er les van Christelijke leering in al de klassen. Benevens stadhuis, kerk en school, hebben wij hier nog andere nuttige instellingen. Eene conferentie van Sint Vincentius à Paulo, ten voordeele der behoeftige vluchtelingen, eene naaischool voor de jonge dochters, die alzoo wat geld kunnen verdienen en tezelfdertijde eenigszins van de menigvuldige gevaren welke hen omringen, worden afgehouden ...

"De Stem uit België" was opgericht door Floris Prims (1882-1954) een aalmoezenier voor de Belgische vluchtelingen in Londen. Het blad was tweetalig met een christelijke en Vlaamse teneur. Pater Dominicaan Jules Callewaert en minister Alfons Van de Perre als redacteurs kwamen wat scherper "Vlaams" uit de hoek, wat tot conflict leidde met Dominicaan Georges Rutten (1875-1952) van de Christelijke Arbeidersbeweging die tweetalig was!

red.commentaar G. Demerre

Verblijfplaats van een reeks Nieuwpoortenaars, genoteerd door de auteur A.V d. P.

Adinkerke: Vancampenhout-Vervene; Aug. Catrysse; H. Dyflou; P. Hubreght.

Alveringem: Gezusters Gits; Wwe Decoster-Feys; Zulma Devlamynck; Vrouw Ryckaert.

Avekapelle: H. Verhaege.

Bulskamp: Joanna Debruyne.

De Panne: pastoor Vermeulen "Villa St. Joseph"; Mr. Rybens raadslid, "Villa Ten Duine"; Rom. Devrome; Hector Goderis; Lise Mortier; Rom. Berquin; Ed. Bassine; Lise Vandevelde; P. Bogaert; Johanne Verveken; Rosa Schavaey; VanUxem; E. Egger; H. Declercq; Clem. Decoster; Decoster-Biliet; Decrop-Willaert; Bogaert-Catteeuw; Fl. Braet; Decrop-Vernieuwe; Zoete-Degraeve; H. Bailleul; Wwe.Lingier; Delf. Durant; Bailleul-Ghewy; Versaevel.

Koksijde-Baden: onderpastoor Vandeputte "Villa Mon Repos"; onderpastoor Dewulf "Villa St. Joseph"; Mr. Huyghebaert dd. burgemeester, "Villa Dureco"; Mr. Dobbelaere secretaris, "Villa Rita"; Mr. Cis gemeenteontvanger; Devry-Decroo;

Struye-Meirlevede; Woll. Decorte; Cyr. Pecceu-Deschietter; Dooms-Vandevælde; Wwe. Debevere; Fr. Provoost; Phar. Vermeersch; K. Vanhee; Al. Michiels; Clem. Dekemel; Wwe Callez; K. Adam; A. Double; Fr. Calcoen; Wwe Monteny-Vynck; L. Monteny; Em. F. Jaeckx; Delbaere; Lise. Deschietter; Jooris; Sid. Duyck; Firm. Verbrugge; Monteny-Adam; Eug. Blondeel; Xavier Verhulst; Georg. Vanderplaetsen; J. Rommelaere; Fl. Devrome; Val. Wullier.

Leisele: Arth. Allaeyts;

Oostduinkerke: H. Geryl; Decaestecker-Verhaeghe; Fl. Devolder; Demeester-Mortier; H. Dehaese; C. Loones; Th. Debruyne.

Veurne: Deleforterie; Wwe Vanhove; C. Loones; L. Ghewy.

Onderwijs

NIEUWPOORT 1569

Spijbelen ?

Op voorstel van de bisschop van Ieper worden de heren van de wet te Nieuwpoort aangemaand de jonge kinderen te onderwijzen en onder meer "in de vreesse Gods ende eene catholyk ghelove ... niet te laeten opgroyen in quade zeden, onhaechsameyt ende in onwetenthey; verstaende oock de voornoemde vander weth dat de wille es vande excellentie van den hertoghe van Alve marcgrave van Coria, gouverneur ende capitaine generael".

De hertog van Alva en de bisschop van Ieper zijn op dit punt dus bondgenoten !

Men laat iedereen weten en "ghebiet up arbitaire correctie", dat alle vaders en moeders, of allen die de zorg van kinderen hebben, zowel meisjes als jongens vanaf de leeftijd van zeven jaar op de zondagen en alle heilige dagen naar het gasthuis te sturen om te worden onderwezen. Ze zullen er ondervraagd worden in zaken van het geloof.

Hiermee worden niet bedoeld de kinderen die door de ouders in de week naar een school worden gestuurd en ook niet de gewone arme kinderen die alle zondagen en heilige dagen in de armenschool worden opgevangen.

Iedereen die bij de armenzorg betrokken wordt en "alle ghequaliffierde personen" om de kinderen te berispen die op straat rondhangen en de ouders aan te spreken van zulke kinderen ... anders

zullen ze gestraft worden en de wethouders zullen daarop moeten toezien". (21 november 1569)

De eerste bisschop van het nieuwe bisdom Ieper was Maarten Riethove tussen 1561 en 1583. Tussen 1577 en 1581 werd hij door calvinisten te Gent gevangen gehouden en keerde niet naar zijn bisdom terug.

In 1566 werd Alva door Filips II vanuit Italië naar de Nederlanden gestuurd met een leger van 10 000 man en onbeperkte bevoegdheid om orde op zaken te stellen. Directe aanleiding voor de benoeming van Alva was de Beeldenstorm. Van de Spaanse koning kreeg hij drie opdrachten mee: het instellen van nieuwe Nederlandse bisdommen, het doorvoeren van de besluiten van het Concilie van Trente en het bestraffen van de Beeldenbrekers (Beeldenstormers).

Fernando Álvarez de Toledo y Pimentel (beter bekend als Alva 1507-1582)

Maar minder dan tien jaar later op 2 oktober 1578

De heren van de wet gebieden om de vrede te bewaren en godsdienstvrede te handhaven waarbij zowel de "gereformeerden" als gelijk welke andere godsdienst door kwetsende woorden of andere feiten, op straffe van "arbitraire correctie", benadeeld zou worden. Allen moeten "paysivelick, lyferlick ende onghemoyt" gelaten worden in het uitoefenen van hun religie ...

LATIJS ODERWIJS te NIEUWPOORT

J. Vanhoutte hielp een repertorium opstellen van "Latijnse scholen in de Zuidelijke Nederlanden" in 2007 en behandelde het geval Nieuwpoort.

Soliede aanwijzingen van latijn-onderricht vóór 1649 vond hij niet. Dat was er misschien wél, maar documenten schijnen voorlopig te ontbreken. R. Dumon citeert wél aanwijzingen van "onderwijs" te Nieuwpoort. Hij leest bij De Potter (1873) dat in een bulle van paus Calixtus in 1130 "een som van 5 pond (werd gelicht) op 't inkomen van 50 pond te Sandeshove, voor het onderhoud der scholen".

Hij besluit daaruit zelf dat dit onderwijs ofwel door monniken van Sint-Bertijns (Sithiu/St.- Omer) of van Sint-Niklaas (Veurne) zal zijn verzorgd.

In het stedelijk kadaster van 1314 is er wel sprake van een stadsschoolmeester maar eerst in de resolutieboeken vanaf 1551-1552 leest men vergoedingen voor zo'n functie.

Het blijkt wel dat het stadsbestuur ten laatste sinds 1588 het monopolie had voor een 'lager onderwijs'. Het verbod "*aen triviale schoolmeesters schoole op te rechten*" zonder toelating van de stadsmagistraat.

START

Sedert enige tijd resideerden twee à drie paters augustijnen uit Ieper te Nieuwpoort. Dat zette de magistraat aan om bij de prior van de Brugse augustijnen een verzoek te richten tot het zenden van enkele bijkomende paters : "*om te commen instueren de jonckheijt binnen sheers stede inde latijnsche tale ...*" Ze beloofden de lesgevers 100 gulden per jaar [nu 1000 euro] en "*een bequamen huus als sij daertoe sullen noodich hebben*".

Ze hechtten er wel de voorwaarde aan vast, dat de toestemming van de abt van de Sint-Niklaasabdij uit Veurne nodig was. Die had namelijk het patroonaatsrecht van de O.L.Vrouwparochie sinds 1165.

Daar schoot men wakker, want op 25 september van hetzelfde jaar 1649, ondertekende Veurnse abt Paul de Gomicourt, zijn prior en de procurator een contract met het stadsbestuur.

Abt Christian Druve (° Nieuwpoort) had reeds zo'n Latijnse school laten oprichten in 1617 in Veurne en in 1629 in Diksmuide.

De Nieuwpoortse magistraat had daar 75 pond groot per jaar [nu 4300 euro] voor over per lesgever en één pond groot [nu 57 euro] per scholier die "*daertoe den middel hebbende*". Ze stelden het huis vrij ter beschikking van de overleden schoolmeester Gilles Vanden Wijngaerde.

De bijkomende kosten zou de magistraat ook dragen : schoolboeken, jaarlijkse prijzen, eventueel een derde leraar en zelfs het volledige schoolgeld voor iedere scholier.

Op 1 oktober 1649 startte de Latijnse school met twee lesgevers en vijf klassen.

Door het teruglopen van het aantal norbertijnen in Veurne, kon abt Godfried de Cortewyle rond 1663 zelfs die lesgevers niet meer garanderen.

AFLOSSING

Er kwamen echter in 1662 Mechelse geschoeide karmelieten (O.L.Vrouwbroeders) naar Nieuwpoort in het klooster an de Engelse grauwezusters. De karmelieten vroegen toestemming om de verlaten kloostergebouwen te mogen in bezit nemen. Die verkoop werd vijf jaar later bezegeld op 23 augustus 1667 door de bisschop van Ieper.

De overeenkomst met de magistraat dateert van 28 oktober 1663.

De paters beloofden daar zonder vergoeding Latijns onderricht te organiseren in vijf klassen met zoveel leraars als nodig. Ze zouden de methode van de jezuiten gebruiken. Er was in de overzichtstabellen steeds sprake van drie leraars én de prior die schooloverste was. Het gemiddeld aantal scholieren schommelde tussen 20 en 30. Het leerprogramma was gelijkaardig aan dat van de Veurnse oratorianen.

Die school heeft voortbestaan tot 1779, toen de karmelieten [Karmenhoek !] Nieuwpoort verlieten. De overste was gebelgd, omdat enkele inwoners van de stad wegens achterstallige betalingen hen daagden voor de magistraat.

Even hoopte de magistraat de Latijnse school op te dragen aan de minderbroeders (recollecten) die sinds 1611 in Nieuwpoort resideerden. De overheid wees dat af.

In 1791 liet men weten geen geschikte leraars verder te hebben gevonden.

In een verslag van 1801 stond echter wel dat er enkele seculiere priesters ambulantly humaniora-onderwijs verzorgden. Hun bezoldiging kwam van andere kerkelijk functies plus schoolgelden van de

scholieren zelf.

Het blijkt dat alles stopte in 1796.

De magistraat vroeg in 1801 vruchteloos aan de Franse overheid humanioraonderwijs te mogen starten met de opbrengst van de genationaliseerde goederen van de Engelse kartuizers en de zusters penitentinnen.

De traditie van middelbaar onderwijs zou te Nieuwpoort opnieuw starten in 1855 voor het rijksonderwijs en in 1879 voor het bisschoppelijk Sint-Bernarduscollege.

(J. Vanhoutte 2007 ; R. Dumon 1989 ; R. Pieters 1955 ; G. Demerre 1979)

Wereldoorlog II

HIJ HAD EEN EN ANDER VOORZIEN ...

Floribert Gheeraert in "De Duinengalm", 9 februari 1940

"Vijf maanden zijn Engeland en Frankrijk eenerzijds en Duitsland anderzijds in oorlog. Tot op heden hebben zich noch in de lucht, noch op het land, groote krijgsmansoeuvres ontwikkeld. Men make er zich nochtans geen illusies over; de kalmte die er heerscht is maar de kalmte voor den storm..."

"Wat is er integendeel in Polen gebeurd ? Wat gebeurt er dagelijks in Finland ? Honderden onschuldige burgers, ouderlingen, vrouwen en kinderen zijn gevallen als slachtoffers van de luchtaanvalen. En denkt maar niet dat hetzelfde niet zal gebeuren in de andere oorlogvoerende landen ... Het tegenovergestelde is ongelukkig maar al te zeker ..."

[Op 1 september 1939 viel Duitsland Polen binnen, en op 17 september deed Rusland hetzelfde. Op 30 november viel Rusland dan Finland binnen ...]

"U moet een schuilplaats gereed hebben in uw huis of in uw hof, dit is het eenige middel en de best mogelijke manier om U tegen het luchtgevaar te beschermen. Versterkt uw kelder tegen instortingen of liever nog, graaf een kleine overdekte loopgracht in uw hof."

Fl. Gheeraert, gemeentelijk directeur der P.L.B.
Passieve Luchtbescherming

HOE BEGON DE OORLOG ?

Op een duin van 25 meter hoog, in een barak te Nieuwpoort-Bad.

"Het was nacht geworden van de negende op de tiende mei 1940. De maan stond helder aan de bezaaide sterrenhemel. Ik stond op wacht. Voor mij lag de zee met haar goud- en zilverblinkende baren, kalm door een fris westenwindje als een toversprookje in de maneschijn te wiegen. Nieuwpoort-Bad lag in stille nachtrust gedompeld. Voor ons, als deel uitmakende van de uitkijkdienst voor vliegtuigen waren er reeds veel dagen voorbij gegaan, waarop wij uit een ploeg van negen man altijd met twee, dag en nacht de wacht moesten verzekeren. De dienst bestond uit drie uitkijkers en zes overseiners. Meestal mannen afkomstig uit Nieuwpoort-Stad..."

Aan het woord is Michel Delaere uit Hulste. Aan de telefoon zat ene Herman.

"Toen ik terug naar binnen kwam wees de klok juist twee uur en half aan, het gesprek was geëindigd, mijn vriend zat daar bleek en ontdaan naar een stukje papier te staren, waarop hij iets had gekrabbeld... Hij stak mij het papier toe en zei "Hier lees, 't is nú wel !"

Ik nam het papiertje waarop ik met moeite ontcijferde, ... aan de post Nieuwpoort is er generaal alarm, alle mannen die tot de post behoren moeten door de uitkijker die op dienst is verwittigd zijn en tegen vier uur deze morgen de post vervoegd hebben ..."

"Gelukkig had ik mijn eigen rijwiel en plaatste het altijd beneden bij de schoolmeester in een kolenkot. Voorzichtig opende ik dat en rap was ik de baan op, aan het kleine kerkje kwam ik op de brede baan die van Frankrijk komt en door Nieuwpoort-Stad loopt ... Ik reeds langs de rij schone gebouwen, meestal van rijke mensen die daar op een soort rustoord kwamen... Ik kwam op het einde van de plage waar mijn logement was en ook dat van de brave jongen uit Meulebeke Willy Cottenie. Het was een klein hotel [Bon Séjour] waar brave mensen ons twee eten en slapen bezorgden op de kosten van het leger... De baas was niet weinig verwonderd zulk nieuws te vernemen. De uitkijker Willy Cottenie wierdt opgeklopt ... Vandaar trok ik naar Nieuwpoort, waar de merendeel van onze mannen wonen. De eerste was de brave en ons aller genegen vriend Floribert Gheeraert. Op de Kaai [nr. 22] na een paar malen aanbellen werd een raam geopend en vriend Florie kwam zien ... na een handdruk, vooruit naar

het huis van Richard Cocquyt in de Marktstraat [nr. 34]. Was dat een slaper. Ik moest heel de straat in store zetten vooraleer hij wakker werd en ook verwonderd ... en uit zijn lood geslagen. Daar kwamen ook burgers die van het geroep door mij gewekt waren en vroegen wat er gaande was ... Ik vertrok naar onze derde uitkijker, die Nieuwpoortenaar is en maar een honderd meter verder woont, de jongen [René Swyngedouw, Langestraat 4] was er nog al rap uit en ook zijn vrouw ... daar kwam er rap verdriet bij het jonge nog niet te lang gehuwd paar ... Na een troostig woordje fietste ik naar de Langestraat [nr. 62] waar de oudste van onze ploeg woont Georges Wittevrongel, een braaf en verstandig man. Bij het aanbellen was vriend Georges er rap uit. Hij is garagist en het gebeurde meermalen dat er 's nachts of vroeg in de morgen voor iets of wat aangebeld wordt... Nu sprong ik op mijn rijwiel en op de Markt [nr. 15] zou ik de laatste Nieuwpoortenaar gaan verwittigen Paul Huygebaert. Ook deze sliep niet te vast ... Bij het horen van om vier uur op de post te zijn keek hij eens naar zijn uurwerk, dat reeds drie uur dertig aanwees ... en zo reed ik naar Oostduinkerke om de laatste man van onze ploeg te verwittigen [Alexander Roseeuw]. Nu de stad achter de rug, zag ik stilaan de maan achter de gladde zeespiegel verdwijnen. Ik stampte er duchtig op los maar nauwelijks halfweg hoorde ik een of andere vlieger naderen. Ik dacht daar zijn ze reeds, nog vooraleer ik in het dorp was hoorde ik langs alle kanten geronk van machienen, ook boven mijn hoofd verplaatsten zich toestellen maar ik kon horen dat zij meestal de weg naar Frankrijk volgden. Nog voor ik het huis van onze negende man Roseeuw bereikte hoorde ik langs vele kanten maar nogal veraf het afweergeschut hameren. Het zweet begon op mijn voorhoofd te parelen en ik weet niet hoe het kwam, er be kroop mij zo een aardig gevoel, ik kon met moeite mijn fiets vooruit krijgen ...”

“Het was vier uur en tien minuten. Allen waren er reeds aanwezig, hetgeen kort daarop Brugge vroeg. Iedereen moest persoonlijk zijn naam noemen en het bevel luidde verder: iedereen moet op de post blijven tot wij nadere bevelen zullen geven inzake de dienst. Camoufleer goed uw kabiën met takken of iets dergelijks en zorg ervoor dat de overseiningen op stipte militaire wijze geschieden ...”

Dat was de vroege ochtend op 10 mei 1940 !

(Delaere, Het gebeurde in 1940, Hulste)

HOE VERGING HET HEN 18 DAGEN LATER ?

Michel Delaere, Willy Cottenie en Floribert Gheeraert behoorden tot een ploeg van 9 opgeroepen soldaten, die in Nieuwpoort-Bad vliegtuigen moesten rapporteren aan de Dienst Luchtbescherming te Brugge.

F. Gheeraert

De vijandelijkheden leken met de capitulatie van het Belgisch Leger op 28 mei een pauze te hebben, behalve in de Westhoek, want daar begon het pas...

De vliegtuigspotters schuilden in de duinen van Nieuwpoort-Bad, terwijl de achterhoede van de Engelsen in Nieuwpoort en Oostduinkerke de oprukkende Duitsers vastpinde.

20e oorlogsdag voor Michel Delaere uit Hulste

30 mei 1940

Reeds naderden de ontploffingen en ons angstzweet brak uit, toch bereikten wij veilig onze schuilplaats. Nauwelijks waren wij in veiligheid of daar begon een vreselijk bombardement op Oostduinkerke-Dorp. Wij dachten dat ze geheel het dorp in brand schoten, want het was al rook en vlam wat wij zagen. Er kwamen ook granaten dicht bij de onderstand terecht en dit duurde tot de middag. Toen werd het stiller en langs alle kanten kwamen er vluchtende mensen afgestormd en lang duurde het niet of ons aantal in de bunker steeg tot zowat 50 mensen. Er waren nogal veel kinderen bij en wij waren verplicht nog wat zand uit te ruimen om aan allen een plaatsje te kunnen geven...

Toen ik eens naar buiten keek, telkens als er een zingende granaat voorbijkwam zag ik tussenin een groep Engelse oorlogsschepen in de verte vuren, die nu in volle kracht hun zwaarste granaten gebruikten ... Ik kon ook zien dat de Duitsers terugvuurden naar de schepen, maar dat hun geschut niet ver genoeg droeg. Dit beschieten van uit zee duurde zowat een uur en dan verdwenen de schepen ... niet voor lang. Om de 2 tot 3 seconden kwam er een granaat voorbij om op de baan, in de duinen of op een huis te ontploffen. Het geschut duurde tot laat in de namiddag ...

Nu werd het stilaan avond en de meeste onder ons legden zich te rusten. Wij waren nu beter dan vo-

rige nacht van dekens voorzien ...

Het kan omstreeks 9.30 geweest zijn toen een Engelse officier binnenkwam en vroeg of er iemand was die Engels sprak. Mijn vriend Floribert was deze taal meester en men begon een gesprek. Ik was nieuwsgierig en wilde vernemen wat er daar werd verteld ... Ik hoorde dat het gesprek kort, maar wel bevelend was. Ik bemerkte dat mijn vriend duchtig tegensprak, maar verstond er geen snars van.

Dan vertelde Floribert wat er gaande was. Er zou hier een grote slag geleverd worden en de Engelsen gingen alles doen om de Duitsers tegen te houden en daarom moesten hier alle mensen achteruit naar De Panne, om van daaruit verder naar Frankrijk gebracht te worden, want daar waren reeds schikkingen getroffen aldus de officier...

Nauwelijks had mijn vriend zijn verhaal beëindigd of het merendeel van de mensen in de onderstand begon te wenen en te jammeren. Zulk een goede schuilplaats te moeten verlaten, om misschien nog deze nacht doodgeschoten te worden. Er bleef ons niets anders over, met het hart vol weemoed scharrelden wij het bijzonderste bijeen om te vertrekken ...

Juist toen kwam een Engelse officier binnen en richtte zijn revolver op mijn makker Willy, die niet op z'n gemak was, omdat hij nog soldatenkieren droeg.

Het was bijna volkomen nacht en wij vertrokken in de richting De Panne op het strand ...

Niets kon mij nog schelen, want ik dacht, dat wij recht onze dood tegemoet gingen. We waren met 9 man samen, toen plots een gesprek begon tussen ons, over hetgeen ons te wachten zou staan in De Panne of elders. Willy was liever op Nieuwpoort doodgeschoten, dan waar ook elders en besloot indien wij content waren, terug te keren en ons hier of daar te verbergen ... Ik trok liever verder net als Florie ...

De tocht langs het water was lastig ... en wij wisten niet hoever wij reeds gevorderd waren. Willy vroeg om een weinig te rusten ... en terwijl wij daar zaten viel het gesprek terug, op het geen zou kunnen voorvallen, indien we naar De Panne gingen ... Floribert twijfelde en soms bijna ruzie makend trokken wij verder naar De Panne ... en plots scheerden enkele vliegtuigen en daar begonnen zoeklichten te werken waarop het afweergeschut hevig te keer ging. Wij dachten niet meer aan hetgeen kon gebeuren, einde miserie bracht ons einde vrees. Wij trokken er recht op af. Er waren van langs om meer vliegers in de lucht en men schoot dat horen en zien verging. Dan barstte er een bombardement los dat ons tot bezinning bracht en indien wij er niet wilden in terecht komen, moesten wij terugkeren. Er werd niet lang over gepraat en de 6 andere mannen lie-

ten wij aan hun lot over. Willy, Floribert en ik keerden op onze stappen terug, zonder acht te slaan op de voorbijtrekkende vliegtuigen ... Wij keerden zo dicht mogelijk langs het water der zee terug. Wij vroegen ons af waar we zouden terecht komen en ik stelde voor, zo het zou kunnen bij de schoolmeester te geraken ...

[Gedurende de ganse legercampagne vanaf 10 mei was hun wachtpost in een barak op een duin geweest, bij de kerk van pastoor Vanden Berghe en het schooltje van Nieuwpoort-Bad van meester Verborgh ...]

Het moest nu zowat 12 uur zijn geweest in de nacht. Niets roerde op het strand, maar in de lucht was er veel rumoer van vliegtuigen en gekletter van ontploffende granaten. De zee ruiste zacht en de licht schuimende golven rolden van tijd tot tijd tot aan onze voeten ...

In de verte zagen wij reeds de kleine donkere schaduw van de kerktoren die reeds goed beschadigd was door een bom. Nu zou het ergste nog moeten gebeuren, want wij moesten langs de kerk over de baan om de woning, die er een 10-tal meter verder lag, van de schoolmeester te bereiken. Wij konden op een of andere Engelse soldaat botsen die ons wel zou neerschieten, denkende met een spion of dergelijke te doen te hebben. We moesten dit nu avonturen ...

Voorzichtig kroop ik op handen en voeten, gevolgd door de anderen. Nu stonden wij bij de kerk en nog een 10-tal meter scheidden ons van het huis van de schoolmeester. Nogmaals luisterden wij en kropen verder tot aan de kelderopeningen die afgesperd waren met stenen en zandzakjes ... Voorzichtig riep ik de naam van de schoolmeester naar binnen en rap hoorde ik dat er leven was in de kelder. Er werd een venstertje geopend en iemand met benauwde stem vroeg : wie is er daar ...

De schoolmeester zei, dat hij zou opendoen en dat wij langs de achterkant moesten binnengaan. Wij herademden toen hij ons in de kelder bracht die volgepropt was met volk ... Intussen was het 1 uur en half ...

31 mei 1940

Van bij het krieken van de dag werd er geschoten dat horen en zien verging. Er was veel lawaai in de kelder en de vrouwen en kinderen weenden bij het losbranden van ontploffende granaten die van tijd tot tijd zere dichtbij neervielen... Ik was rechtuit gesproken ook niet op mijn gemak en vond dat de kelder niet in staat ons te beschermen mocht er een granaat in slaan.

Toen viel het mij te binnen dat er onder de kerk en goede kelder was, waar de pastoor en voorzeker ook vluchtelingen in schuilden. Ik besloot eens te gaan kijken en vertelde het alleen aan Florie ...

Voorzichtig kroop ik tot aan de kerk en aan het keldervenster luisterde ik naar binnen. Ik hoorde stemmen en vroeg of de pastoor aanwezig was. Het antwoord was neen, hij was weggevlucht. Ik vroeg of er binnen nog plaats was voor drie mannen. Ik kreeg als antwoord ja en moest binnen langs de sacristie...

Terwijl de granaten nog steeds rond mij ontploften kroop ik tot aan een villa ... en daar hoorde ik hevig hoesten. Het duurde niet lang of er kwam iemand voorzichtig zijn hoofd uitsteken en ... gelukkig was het een Belgische soldaat ...

Ik vernam dat de jongens zich daar schuilhielden en van overal kwamen gesukkeld : het waren Antwerpenaars.

Ze zegden daar ook niet weg te gaan en hoopten dat de Duitsers hier nu rap zouden zijn en wij konden dan verlost zijn ...(sic!)

Er werd nu weinig geschoten en er kwamen enigen de kelder uit om eens rond te zien. De kerk van Nieuwpoort-Stad stond in brand alsook vele huizen. Oostduinkerke was helemaal in rook gehuld.

Vlug deelde ik aan Willy en Florie mede dat er nog plaats was in de kerk, toen wij dachten te vertrekken begon opnieuw het geschut. Wij keken welke richting de granaten namen en allen ontploften op de Groendijk...

Nu verlieten wij gedrieën het huis van de meester. Er was geen enkele Engelse soldaat te zien en we bereikten gemakkelijk het kerkje en konden nog bemerken dat er een Duitse vlieger was neergestort op het strand. Het wrak lag verlaten. Het was nu 8 uur in de voormiddag en terug mooi weer. Er zaten een 20-tal vluchtelingen in de kelder ... enkelen Oostendenaars en de rest allemaal van om en bij Antwerpen. Er was ook naar wij vernamen een dokter bij en daar in de hoek zat een blinde vrouw.

Dit kon ook maar droevig zijn voor dit arme mens. Nauwelijks waren wij in de kelder of het bombardement herbegon. Het was nog nooit zo hevig geweest als deze keer. Het was nu vooral gericht op Nieuwpoort-Bad ...

(fragmenten uit een dagboek van 22 oorlogsdagen M. Delaere, "Het gebeurde in 1940" NP0447536)

Het is de zoon Willy Gheeraert, schepen van 1970 tot 1976, die ons liet kennismaken met het dagboek, dat zich in onze bibliotheek bevindt.

Tol Nieuwpoort

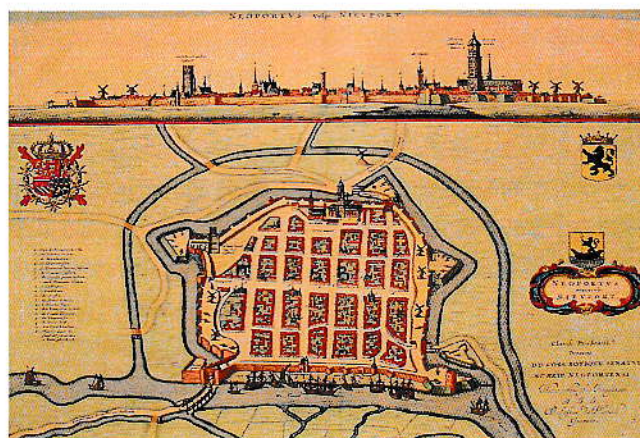
TOLGELDEN TE NIEUWPOORT 1561

Reeds op stichtingskeure van Nieuwpoort uit 1163 waren heel wat tarieven te vinden, die door de kanselarij van de graaf werden opgesomd, opdat de stad inkomsten zou kunnen genereren.

In het stadsarchief van Nieuwpoort onder nr. 3013 zitten twee bladen die aan elkaar geplakt zijn en op die manier 55 cm hoog zijn en 41 cm breed. De drukspiegel heeft 35 cm breedte.

De tekst geeft letterlijk het oktrooi weer, dat koning Filips II op 31 juni 1561 te Brussel uitvaardigde, waarop de tolrechten te Nieuwpoort nauwkeurig worden bepaald. Dat was voor een termijn van drie jaar en die konden aan de meest biedende verpacht worden.

"Letteren van octroye van den tol van der stede van Nyeupoort, beghinnende in Octobre anno M. CC-CCC eenentzestich"

De stad leefde dus van 'voorschotten' en was dus zeker van haar geld.

Zonder dat wij ons verdiepen in de exacte bedragen : die waren uitgedrukt in mitten, obolen, penninghen en scellen parissis ; of de hoeveelheden : dat waren spinden, waghens, tonnen, rasieren, sacken, ponden, cuipen, kisten, daekers, sticken, man-

den, balen, vaten, lasten, bonten, balooten, rollen, schoffen ... boeien ons deze keer de goederen, waren, transporten waarvoor moest betaald worden bij verkoop of doorvoer in de stad.

Er zijn 110 rubrieken en nog 7 reglementen die daarbij in acht moesten worden genomen.

(alles wordt verkort opgesomd)

rubr. 1-5 Wijn staat eerst, dan braute bier binnen den lande gebrauwen maar ook Hollandsche keyte. Er was ook Inghels bier, Breems bier (Bremen) en uit Amborghrn (Hamburg). Er moest betaald voor tonnen biers uitvoer, zelfs voor transport van lege tonnen.

rubr. 6-11 Voor pakken met coorden ingebonden of daar zonder, was er een tarief. Ook voor droge waren in manden, packen of tonnen.

rubr. 12-13 Voor een zack wulle en voor hondert vellen.

rubr. 14-19 Voor hondert spint tarwe, rogghe, gheerste, socrioen of mout, havere en voor hondert pont coorne : nl. areweten, cruut, coolsaet, mostaertzaet, kempsaet, prunsaet.

rubr. 20-22 Voor smecolen, brantcoolen ofte brauwercoolen en calcx.

rubr. 23-24 Voor tonnen appelen die per schip binnen komen, in de stad worden verkocht of er doorheen passeren. Ook voor rasieren zouts tzy grouf an andre.

rubr. 25 Voor elke lading caecharincx [haring was toen niet als vis beschouwd !]

rubr. 26 Voor boghen ofte bussen (wapens)

rubr. 27-30 Voor bedden of sacken met plumen, ook als die in de stad werden verkocht, of elck cussen met plumen in.

rubr. 31-32 Voor alles wat gezouten is in tonnen, sonder de caecharinck, en ook losse visch.

rubr. 33 Voor saffrane ende rauwe zijde.

rubr. 34-36 Voor een cuupe buetere, osse ofte coe roet (vet) en ook caes.

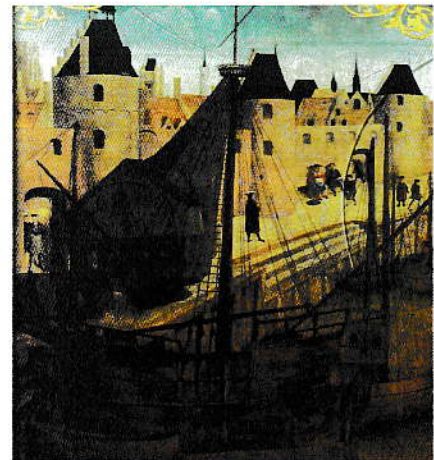
rubr. 37 Voor zwijnen ofte scaepen.

rubr. 38 Voor bedde tijcken.

rubr. 39 Voor hondert yzers onghewrocht.

rubr. 40 Voor een tonne zeepe.

rubr. 41 Voor elcke kiste suikers

rubr. 42-43 Voor siege (aanleggen) van cleene scepen of groote scepen.

rubr. 44-47 Voor huiden, onbesleghen vachten. Voor doorvoer van sacken coorne.

rubr. 48 Voor een stuer ofte zalm.

rubr. 49-50 Voor wynasyle en bierasyle.

rubr. 51-52 Voor fruit van overzee, ook voor pecke ende terre.

rubr. 53-56 Voor hondert kempes en tauwe. Voor een stick lijnwaet dat vreemde liede, binnen de voorsejde stede van Nyeupoort doen wercken ... dat gold ook voor elcke nette doen breyden.

rubr. 57-59 Voor naghelen of yser in tonnen. Voor zeyle van buuten ghebrocht ende binnen vercocht.

rubr. 60-65 Voor appelen in manden, angoen in tonnen, voor elck hondert cools, rapen, wortelen, caroten. Voor een bale mede (kleurstof-plant).

rubr. 66 Voor een byck(korf) bijen, een tonnen zeem, sijroop.

rubr. 67-76 Voor bernichout ?, Inghels hout, waghe-

schot, Oosters of andere, hondert deylen Noordersche of Zwedersche, sparren of claphout(latten).

rubr. 77-78 Voor masten van twaalf tot acht palmen dik, of minder dan acht palmen.

rubr. 79-82 Voor laekene onghepact, voor karsay pyelaeken.

rubr. 83-84 Voor een zerk zonder lotoen (onbewerkt), of verlatoent.

rubr. 85-86 Voor een steen, backsteen oft slijpsteen. Voor een orduynen steenpit.

rubr. 87-88 Voor een last droge haring, corfharinck ofte varsschen haerinck.

rubr. 89 Voor honderd keersen of prumen.

rubr. 90 Voor elck last turfven.

rubr. 91-96 Voor brijcksteenen, calsystemen, pa-veersteenen, teghelen, schaellijen, blauwe ofte witte voetsteen.

rubr. 97-99 Voor een bont besems, torsschachten, glavieschachten, pijlen, latten, wissen, deckroeden.

rubr. 100 Voor een rolle aloenen ofte Brabants douck.

rubr. 101 Voor een tonne hasenoten.

rubr. 102 Voor een huescip gheladen met verglesenen kannen.

rubr. 103 Voor een scippont hammen, zwijnen-vleesch ofte speck.

rubr. 104 Voor een scippont Hollandts caes.

rubr. 105-106 Voor een rolle of siege loots. Voor hondert pond tine, metaels ofte clockspijse (brons).

rubr. 107 Voor ghewrocht yserwerck, sciphankers, huysanckers.

rubr. 108-110 Voor gaerne daer men netten breyt, voor vlas, voor een schof vlas.

Het is duidelijk dat veel mensen in Nieuwpoort - indien ze genoeg kapitaalkrachtig waren - bereid gevonden waren om specifieke tolleren te innen.

Een paar beroepen waren ook onmisbaar bij het keuren en schatten van de waren, om dan de tarie-

ven te kunnen toepassen.

Zo was daar de "warandeerder" : de keurder van de kwaliteit en de aard van de waren.

Daar was ook de "garbouleerder" : letterlijk een "zifter" die speciaal losse waren, zoals kruiden kon keuren.

(A. Schouteet 1965)

red. G. Demerre

Brief

SOLDAAT VAN NAPOLEON

A la Citoijenne veuve de pierre Thieren demeurant a nieuport departement dela lijs par Dunkerque en flandre a Nieuport

Brest Le 6 ventose an 10 de la republiqque française [25 oktober 1804]

Seer Beminde Moeder susters Ende Broeders

Desen dient om uL te laeten weten den staedt van mijnne gesontheit godt zij gelooft tot nu toe gaet het redelijk wel wenshende uL en g'heel de familie het selve waer het anders ten soude mij geen plesier doen om hooren beminde Moeder ik hebbe het certificaet die gij Lieden mij afgesonden heeft naer port Malo tot het bekoomen Eene Conge semestre g'heel wel ontvangen, op het ontfangen van dito certificaet ben ik aanstonds gegaan met mijne capitain bij den chef de Brigade mazingant, en hij heeft mij geseidt als dat het onmooglijk was van mij permissie te konnen geven om dies wille dat alle de conge semesters gegeven waeren Enfin als dat het te laete was, als dat ik moeste wagten tot den naeste jaere vandimaire als dat Eene van d'eerste soude geweest hebben. En Eenige dagen naer dien is 'er een ordre gekoomen van den minister van oorloge alde gonne die ambarqueert geweest hebben die in de hospitaelen gebleven sijn moste hun bataillon suijvieren naer america over het welke dat ik sijn moeten vertrekken van port Malo naer Brest om te ambarqueeen waer dat ik mij wederom bevinden ambarqueert op den visseau de Tourville met nogh 125 mannen van mijnne demi Brigade, sonde dat hadde ik het geluk gehad van te konnen blijven tot port Malo, mijnnen capitain en ik hebben ons devoiren gedaen bij het conseil d'administratie van mijnnen Brigade om Eens naer hujs te koomen als d'ander semesters soudon ingekoomen sijn, volgens dat mijnnen capitain mij seide, maer wermits dat ik ook altijd geweest hebben van het derde Bataillon die vertrokken is met het eerste Espeditie, sijn ik moeten malgre nogh eens ambarqueeren om

*mijn Bataillon op te volgen naer america, het welke mijn ongeluk is gelijk d'ander maer niet tegenstande ik gaan Europa quiteren om naer america den oorlooge te doenen tegen de swarte * om hun in Esclavagie te brengen twee duijsent en Eenigte hondert uren van vlaenderen, hadde het saeke geweest dat ik nog Eens pieter vanderzijpe casiers gesien ofte gesproken hadden, het hadde mij veel plezier gedaen om te weten hoe en op wat maniere dat het al gaet binnen nieupor en in vlaenderen want ik ben altijd curieus en nieuwsgierigh in het arriveeren tot Morlaix hebben ik gerancontreert jacobus suiverdin visscher van nieuport involle gesontheit, en wij hebben Een glas met malkanderen gedronken hij was van herten content van mij te vinden in volle gesontheit, en ik van het selve en hij heeft mij geseidt als ik soude geschreven hebben als dat ik moeste de comp doen aen sijn vader en moeder en g'heel sijn familie als dat hij moogelijcx binnen vijf a ses weken binnen nieuport sal sijn.*

soo en gelieft niet naetelaeten van de selve compl te doenen waer mede Blijve en gelieft compl te doenen voor mij aen alle mijnne vrienden kennissen ouderdom en jongheid van nieuport verre en naer bi UL bekent als dat ik voor Eenige jaeren naar america vertrekken ook geleft altijd Sorge te dragen voor mijn certificaet de ik ul. afgesonden hebbe van Brest jaer seven [1801] gegeven door de conseil asministrate van mijn Brigade waer op ik mij sal betrouwen gij Liederen en moet mij niet beantwoorden op desen want wij sijn gereed om te vertrekken want moogelijcx bij twee dagen gaan wij envoiles als ik sal gearriveert sijn in america ik sal het uL lae weten, waer mede ik sluijtte en uL alle gader omhel send ben

UL Dienaer pierre thieren caporal du detactiement dela 71m 1/2 Brigade embarquer sur Batiment arme de tourville a Brest

* Achtergrond van deze brief

In 1802 stuurde Napoleon een leger naar Saint-Domingue (nu Haïti), dat de revolutie-leider Louverture na een list ontvoerde naar Frankrijk. Generaal Charles Leclercq, schoonbroer van Napoleon, had eerst beloofd dat de slavernij niet opnieuw zou worden in-

gevoerd ... maar de Fransen braken hun belofte.

JJ. Desalines

Louverture

Jean-Jacques Dessalines, die had uitgeblonken onder het gezag van Louverture, werd de nieuwe leider van de rebellen. Het door gele koorts verzwakte Franse leger trachtte door wreedheden de macht te houden, maar werd in 1803 definitief verslagen. De voormalige slaven namen bloedige wraak op de nog aanwezige Franse soldaten en plantagehouders. Het volk verklaarde zich onafhankelijk van het Franse moederland op 1 januari 1804. Later dat jaar riep rebellenleider Jean-Jacques Dessalines (1760-1806) zichzelf uit tot keizer Jacob I van Haïti. Het was dus daar naartoe dat het schip de Tourville met korporaal Pierre Thieren werd gestuurd! Op dat ogenblik hadden de Fransen reeds hun deel van het Noord-Amerika 'verkocht' aan de nieuwe Verenigde Staten van Amerika (1803).

We vonden geen aanwijzingen van het wedevaren van de Tourville, tenzij dat zijn kapitein Charles Nicolas Laceille in 1806 gedegradeerd werd en twee jaar gevangenis kreeg, omdat hij zijn schip te vroeg had verlaten bij een treffen met de Britten voor de kust bij St.-Nazaire ...

(Correspondance de Napoléon avec le ministre de la Marine 1804-1815, uitgave 1837, p. 370)

Proces 5 september 1806 met contre-amiral L'hermite te Rochefort

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a Kaai 50 – 02/04 – 8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

